

(i) Printed Pages : 7

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

1	7	4	3	0
---	---	---	---	---

Exam. Code :

0	0	0	5
---	---	---	---

B.A./B.Sc. (General) 5th Semester
(2125)

PHILOSOPHY (In all Mediums)

Paper : Indian Epistemology and Metaphysics

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 90

Note :— (1) Attempt **FIVE** questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt **ONE** question from each Unit - i.e., Units I to IV. All questions carry equal marks i.e., **18** marks each.

(2) For Private Candidates the marks secured in the theory paper will proportionately be increased to the maximum marks of the paper in lieu of internal assessment.

(Compulsory Question)

1. Answer any **NINE** short answer type questions in about **25-30** words each. **2** marks each.

(i) Define Darshan.

(ii) What is Prama?

(iii) Name four Pramanas.

(iv) What is Anumana?

- (v) Give an example of Upamana.
- (vi) State 2 principles of Charvakas.
- (vii) Define Anekantavada.
- (viii) State the noble truth of suffering in Buddhism.
- (ix) Write any 2 features of Jiva and Ajiva.
- (x) Name the three gunas of Prakriti.
- (xi) Define Satkaryavada.
- (xii) What are the Padarthas?
- (xiii) Define the Padarthas Samanya in Vaisesika Darshana.
- (xiv) What is the notion of Jagat Rachna in Sikh Philosophy?
- (xv) State the concept of Akal Purakh in Sikh Philosophy.

2×9=18

UNIT—I

2. Discuss the main features of Indian Epistemology and Metaphysics. State the six Orthodox systems of Darsana. 18
3. State the notion of Parma and Pramana. Highlight the two forms of Pratyaksa. 18

UNIT—II

4. State the main features of Materialism of Charvakas. State the hedonistic doctrines of Charvakas. 18
5. Discuss the notion of Arya satyas in Buddhism and the concept of Pratityasamutpada. 18

UNIT—III

6. State the nature of Self and Consciousness as stated in Mandukya Upanishad. 18
7. Discuss the nature of Brahman in Advaita Vedanta of Sankara. 18

UNIT—IV

8. Discuss the notion of Purusha and Prakriti in Samkhya Darshana. 18
9. State the nature of God, Man, and World in Sikhism. 18

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- (1) कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दें। प्रश्न संख्या 1 अनिवार्य है। प्रत्येक यूनिट - अर्थात् यूनिट I से IV में से एक-एक प्रश्न का उत्तर दें। सभी प्रश्नों के अंक समान हैं, अर्थात् प्रत्येक के 18 अंक हैं।

(2) निजी परीक्षार्थियों के लिए आंतरिक मूल्यांकन के बदले सैद्धांतिक प्रश्नपत्र में प्राप्त अंकों को प्रश्नपत्र के अधिकतम अंकों के अनुपात में बढ़ा दिया जाएगा।

(अनिवार्य प्रश्न)

1. किन्हीं नौ लघुउत्तरीय प्रश्नों के उत्तर लगभग 25-30 शब्दों में दीजिए। प्रत्येक प्रश्न 2 अंक का है।
- (i) दर्शन को परिभाषित कीजिए।
- (ii) प्रमा क्या है?
- (iii) चार प्रमाणों के नाम लिखिए।
- (iv) अनुमान क्या है?

- (v) उपमान का एक उदाहरण दीजिए।
- (vi) चार्वाकों के दो सिद्धांत बताइए।
- (vii) अनेकांतवाद को परिभाषित कीजिए।
- (viii) बौद्ध धर्म में दुःख के अभिजात सत्य को बताइए।
- (ix) जीव और अजीव के कोई दो लक्षण लिखिए।
- (x) प्रकृति के तीन गुणों के नाम बताइए।
- (xi) सत्कार्यवाद को परिभाषित कीजिए।
- (xii) पदार्थ क्या हैं?
- (xiii) वैशेषिक दर्शन में पदार्थ सामान्य को परिभाषित कीजिए।
- (xiv) सिख दर्शन में जगत रचना की अवधारणा क्या है?
- (xv) सिख दर्शन में अकाल पुरुख की अवधारणा बताइए।

2×9=18

यूनिट-I

2. भारतीय ज्ञानमीमांसा और तत्वमीमांसा की मुख्य विशेषताओं की चर्चा कीजिए। दर्शन की छः रुढ़िवादी प्रणालियाँ बताइए। 18
3. परम और प्रमाण की अवधारणा बताइए। प्रत्यक्ष के दो स्वरूपों पर प्रकाश डालिए। 18

यूनिट-II

4. चार्वाकों के भौतिकवाद की मुख्य विशेषताएँ बताइए। चार्वाकों के सुखवादी सिद्धांतों का उल्लेख कीजिए। 18
5. बौद्ध धर्म में आर्य सत्य की अवधारणा और प्रतीत्यसमुत्पाद की अवधारणा की चर्चा कीजिए। 18

ਯੂਨਿਟ-III

6. ਸਾਂਝੂਕਯ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਮੇਂ ਵਰਿੱਤ ਆਤਮਾ ਔਰ ਚੇਤਨਾ ਕੇ ਸਵਰੂਪ ਕਾ ਉਲਲੇਖ ਕੀਜਿਏ। 18
7. ਸੰਕਰ ਕੇ ਅਫ਼ੈਤ ਵੇਦਾਂਤ ਮੇਂ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਸਵਰੂਪ ਕੀ ਚਰਚਾ ਕੀਜਿਏ। 18

ਯੂਨਿਟ-IV

8. ਸਾਂਖਯ ਦਰਸ਼ਨ ਮੇਂ ਪੁਰੁਸ਼ ਔਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਕੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਜਿਏ। 18
9. ਸਿਖ ਧਰਮ ਮੇਂ ਈਸ਼ਵਰ, ਮਨੁਸ਼ਯ ਔਰ ਜਗਤ ਕਾ ਸਵਰੂਪ ਬਤਾਏ। 18

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

- ਨੋਟ :- (1) ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ-ਭਾਵ, ਯੂਨਿਟ I ਤੋਂ IV ਤੱਕ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਅੰਕ ਹਨ, ਭਾਵ ਹਰੇਕ ਦੇ 18 ਅੰਕ ਹਨ।
- (2) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਲਈ ਥਿਊਰੀ ਪੇਪਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਬਦਲੇ ਅਨੁਪਾਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਪਰ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਕਾਂ ਤੱਕ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ)

1. ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੌਂ ਛੋਟੇ ਉੱਤਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 25-30 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਓ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 2 ਅੰਕ :
- (i) ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (ii) Prama ਕੀ ਹੈ ?
- (iii) ਚਾਰ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਸੋ।

- (iv) ਅਨੁਮਨ ਕੀ ਹੈ ?
- (v) ਉਪਮਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿਓ।
- (vi) ਚਾਰਵਾਕਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੋ ਸਿਧਾਂਤ।
- (vii) ਅਨੇਕੰਤਵਾਦ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (viii) ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰੋ।
- (ix) ਜੀਵ ਅਤੇ ਅਜੀਵ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਦੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਲਿਖੋ।
- (x) ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਸੋ।
- (xi) ਸਤਕਾਰਯਵਾਦ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (xii) ਪਦਾਰਥ ਕੀ ਹਨ ?
- (xiii) ਵੈਸੇਸ਼ਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪਦਾਰਥ ਸਮਾਨਯ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (xiv) ਸਿੱਖ ਫਲਸਫੇ ਵਿਚ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਦੀ ਕੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ?
- (xv) ਸਿੱਖ ਫਲਸਫੇ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਦੱਸੋ। $2 \times 9 = 18$

ਯੂਨਿਟ-I

2. ਭਾਰਤੀ ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਛੇ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 18
3. ਪਰਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੱਸੋ। ਪ੍ਰਤਿਆਕਸ਼ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰੋ। 18

ਯੂਨਿਟ-II

4. ਚਾਰਵਾਕਾਂ ਦੇ (ਭੌਤਿਕਵਾਦ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੱਸੋ। ਚਾਰਵਾਕਾਂ ਦੇ ਸੁਖਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰੋ। 18
5. ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਆਰਿਆ ਸਤਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਆਸਮੁਤਪਦ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18

ਯੂਨਿਟ-III

6. ਮਾਂਡਕਿਆ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਵੈ ਅਤੇ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ। 18
7. ਸ਼ੰਕਰ ਦੇ ਅਦਵੈਤ ਵੇਦਾਂਤ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18

ਯੂਨਿਟ-IV

8. ਸਾਖਯ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18
9. ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18